

# ความสำคัญของภาษาบาลี

โดย นายธฤตเดชา ลิภา มหาบาลีวิชาลัย

## พุทธวจนฺ เตปิฏกํ ปาเลตติ ปาลี

ภาษาใด รักษาไว้ซึ่งพระดำรัสของพระพุทธเจ้าคือพระไตรปิฎก ภาษานั้น ชื่อว่า ภาษาบาลี

ชาวชมพูทวีปมีหลายชาติพันธุ์และสื่อสารกันหลายภาษา เฉพาะในรัฐมคธซึ่งเป็นรัฐที่ใหญ่ และเข้มแข็งในสมัยพุทธกาล มีกลุ่มคนที่พูดภาษาท้องถิ่นหลายภาษา และมีภาษาหนึ่งที่ใช้พูดกัน อย่างแพร่หลายทั้งในระดับชาวบ้านและชนชั้นสูงต่าง ๆ ในรัฐมคธและรัฐใกล้เคียง คนสมัยหลัง เรียกภาษานี้ว่า มาคธี-ภาษามคธ (ภาษาที่ใช้พูดกันในรัฐมคธ)

ภาษามคธนี้ ได้รับอิทธิพลและผสมผสานกับภาษาถิ่นอื่นๆ ในสมัยนั้นและในสมัยต่อ ๆ มา ปัจจุบันเจือจางผสมปนเปไปเป็นภาษาถิ่นอื่น ๆ ของอินเดียจนไม่เหลือสภาพภาษามคธแบบดั้งเดิม แล้ว แม้จะยังมีคำศัพท์ที่มีความเหมือนและคล้ายคลึงกันอยู่ไม่น้อย แต่ก็ไม่อาจบอกได้ว่า นี่คือ ภาษามคธแบบเดิม เพราะภาษาพูดของมนุษย์ย่อมมีการแปรเปลี่ยนไปอยู่เสมอ ทั้งรูปคำ สำเนียง ความหมาย รวมทั้งวิธีการเขียนและอักขระที่ใช้เขียนด้วย

พระพุทธเจ้าทรงใช้ภาษาของชาวมคธนี้เป็นภาษาหลักในการเผยแผ่คำสอนของพระองค์ เพราะเป็นภาษาที่ออกเสียงง่าย เข้าใจง่าย และใช้กันแพร่หลาย (ในรัฐมคธและรัฐใกล้เคียงอื่น ๆ ในสมัยนั้น) ไม่มีข้อจำกัดหรือการหวงห้ามว่าภาษานี้ใช้ได้เฉพาะกลุ่มชนใดกลุ่มชนหนึ่งเหมือน ภาษาสันสกฤตที่มีข้อห้ามและจำกัดการใช้เฉพาะชนบางกลุ่มบางพวก

เมื่อพระภิกษุในพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ก็นำภาษานี้ ไปเผยแผ่ด้วย แต่คงไม่ได้นำรูปแบบและข้อกำหนดทางภาษาไปด้วยทั้งหมด คงจะมีการตัดทอน หรือปรับแต่งบ้าง เพื่อให้กระชับและเหมาะสมกับการจำและสืบทอดคำสอนของพระพุทธเจ้าตาม วิธิมุขปาฐะ (จำด้วยใจและทบทวนด้วยปากเปล่า) แม้คำสอนของพระพุทธเจ้าจะได้รับการแปล เป็นภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ แต่ชาวพุทธสมัยโบราณก็เปี่ยมด้วยวิสัยทัศน์ จึงไม่ทิ้งบาลีต้นฉบับ คือ ช่วยกันรักษาภาษาต้นฉบับนี้เอาไว้เพื่อตรวจสอบเทียบเคียงอยู่เสมอ ๆ

พระพุทธศาสนาในอินเดียเสื่อมโทรมลงเป็นระยะ ๆ ด้วยเหตุปัจจัยต่าง ๆ และในราวปี พ.ศ. 800-1,100 พระภิกษุชาวอินเดียรูปหนึ่งชื่อพุทธโฆสะไปประเทศลังกา (สีหฬ) ได้จัดการ

รวบรวม เลือกรสร และแปลคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ จากภาษาท้องถิ่น (ภาษาสีหฬในสมัยนั้น) กลับมาเป็นภาษามคร

ในระยะเวลาต่อมา คนที่พูดภาษามครนี้ค่อย ๆ หดดิทธิพลในระดับรัฐ ภาษานี้จึงค่อย ๆ ถูกกลืนกลายเป็นภาษาอื่น ๆ แม้คัมภีร์ตำราทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ที่อยู่ในอินเดียก็ถูกทำลายและหายสาบสูญไปในสมัยต่อ ๆ มา แต่ต้นฉบับคำสอนทางพระพุทธศาสนาในลังกาก็ได้รับการรักษาเป็นอย่างดีและได้มีการคัดลอกและส่งต่อมายังภูมิภาคที่เป็นประเทศเมียนมาร์ ไทย เขมร สิบสองปันนา ในปัจจุบันเป็นระยะ ๆ ด้วย

เพราะภาษาที่เวลานี้ ไม่มีคนพูดกันแล้วในประเทศอินเดียในสมัยต่อมาจนถึงปัจจุบัน และภาษานี้ใช้บันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้า ชาวพุทธในยุคต่อมาจึงเรียกว่า ปาฬิ/पालิ (พระบาลี/พระบาลี) และภายหลังคนจึงเรียกว่า ภาษาบาลี ซึ่งแปลว่า ภาษาที่รักษาคำสอนของพระพุทธเจ้า

เพราะภาษานี้รักษาคำสอนของพระพุทธเจ้า ชาวพุทธในประเทศต่าง ๆ จึงถือเป็นภาระธุระอย่างสำคัญยิ่งในการดูแลรักษา ถ่ายทอด ส่งต่อ และศึกษาภาษานี้เพื่อจะได้เข้าใจว่าพระพุทธเจ้าสอนอะไร แล้วนำมาปฏิบัติตามเพื่อให้ชีวิตของตนเองได้บรรลุถึงประโยชน์ที่ควรจะได้รับในโอกาสที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์และได้พบพระพุทธศาสนา

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาทั้งพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และสัททหาวิเสสต่าง ๆ ของกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบเถรวาท ได้แก่ ประเทศไทย พม่า ศรีลังกา เขมร ลาว มีจุดที่ผิดแผกแตกต่างกันน้อยมาก เรียกได้ว่า บรรพชนของประเทศต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างมีความสามารถในการรักษาพระบาลีนี้ได้ดีไม่แพ้กัน มีการติดต่อสัมพันธ์ ศึกษาและตรวจทานความถูกต้องของบาลีฉบับต่าง ๆ ในประเทศของตนเองกับต้นฉบับบาลีของกลุ่มประเทศเถรวาทด้วยกันเป็นระยะ ๆ อยู่เสมอ

## ความสำคัญของภาษาบาลี

๑. ความสำคัญต่อพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คำสอนของพระพุทธเจ้า ได้รับการรักษาและสืบต่อกันมาในรูปแบบของภาษาที่คนยุคปัจจุบันเรียกว่าภาษาบาลี คำสอนของพระพุทธเจ้าในรูปแบบภาษาบาลีนี้ ชาวพุทธในประเทศต่าง ๆ ได้ศึกษาและแปลเป็นภาษาท้องถิ่นของตนเรื่อยมา ในบางครั้งก็อาจมีการแปลผิดพลาดได้และคำสอนของ

พระพุทธเจ้าที่แปลเป็นภาษาท้องถิ่นนั้น ความหมายอาจจะแปรเปลี่ยนไปและไม่ตรงกับความเป็นจริงดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ก็ได้ ทั้งนี้เพราะความนิยมทางภาษาของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ ที่มีการปรับเปลี่ยนไปอยู่เสมอ ๆ แต่ถ้ามีต้นฉบับบาลีไว้ คนยุคต่อ ๆ ไปสามารถศึกษาและตรวจทานกับต้นฉบับบาลีได้เสมอ ทำให้ความรู้ต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนามีความมั่นคงและแน่นอนกว่าการรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยภาษาท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว ตัวอย่างคำสอนของพระพุทธเจ้าที่รักษาไว้ด้วยรูปแบบภาษาบาลี เช่น

(บาลี) **ทุณฺณิคฺคหฺสฺส ลหฺุโน ยตถกามนิปาติโน**

**จิตตสฺส ทมฺโถ สารุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ**

(แปล) การฝึกจิต (อันเข้มได้ยาก, เกิดและดับเร็ว,

มีธรรมชาติไหลไปตามความอยากในสิ่งต่างๆ)

เป็นสิ่งดี, จิตที่ได้รับการฝึกแล้ว นำความสุขมาให้

(คำแปลนั้น คนในท้องถิ่นนั้น ๆ จะแปลออกเป็นสำนวนอย่างไรก็ได้ แต่ต้นฉบับคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เป็นภาษาบาลีนั้นยังคงเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง)

**๒. ความสำคัญต่อความเป็นชาวพุทธ** ในพิธีสังฆกรรมสำคัญ ๆ ทางพระพุทธศาสนา ล้วนต้องใช้ภาษาบาลี สังฆกรรมนั้น ๆ จึงจะสำเร็จได้ เช่น เวลาผู้ชายบวชเป็นพระภิกษุ พิธีในการบวชทุกข์ขั้นตอนจะต้องใช้ภาษาบาลี ต้องทำเป็นภาษาบาลี ถ้าไม่มีภาษาบาลี การบวชของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนาก็จะไม่สมบูรณ์ แม้พิธีผูกสีมา (สร้างโบสถ์) ก็ต้องใช้ภาษาบาลี ถ้าไม่มีภาษาบาลี (หรือแม้มีภาษาบาลี แต่ใช้ผิด ๆ) ก็จะไม่สามารถเป็นโบสถ์ที่สามารถใช้ประกอบพิธีบวชพระภิกษุได้ ฯลฯ

**๓. ความสำคัญต่อตัวบุคคล** เนื่องจากคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการออกแบบระบบและสภาพแวดล้อมทางสังคมในรูปแบบที่เน้นพรหมวิหารธรรมอย่างสมบูรณ์ทุกระดับ เป็นสภาพแวดล้อมที่มุ่งให้เกื้อกูลต่อการการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้บรรลุถึงขีดสูงสุด และเป็นการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเข้าใจชีวิต เข้าใจโลกอย่างจริงแท้ และมุ่งให้ผู้ปฏิบัติตามหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงคือหมดสิ้นโลภะ โทสะ โมหะโดยสิ้นเชิง ถ้าบุคคลต่าง ๆ ได้รับความที่ถูกต้อง (ที่สืบทอดและตรวจทานความถูกต้องมาด้วยภาษาบาลี) การปฏิบัติของบุคคลนั้น ๆ ก็จะตรง มั่นคงและสามารถบรรลุผลสำเร็จได้จริง

**๔. ความสำคัญต่อประเทศไทย** บรรพชนมนุษย์ในดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทยในปัจจุบันนี้ ได้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างยาวนาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีปฏิบัติของชาวไทยจึงแนบแน่นกับพระพุทธศาสนาในแทบทุกมิติตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น การทำบุญวันเกิด การสร้างวัด พิธีทำบุญในวันต่าง ๆ วันครบรอบอายุต่าง ๆ การทำบุญบ้าน การทำบุญในพิธีแต่งงาน การตั้งชื่อ-นามสกุล ตั้งชื่ออาคารสถานที่ต่าง ๆ การออกแบบศิลปะต่าง ๆ ออกแบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ฯลฯ คำสอนของพระพุทธเจ้าได้หล่อหลอมให้ชาวไทยมีความงดงามทั้งด้านจิตใจและการดำรงชีพเสมอมา ชาวไทยจึงมักได้รับการเรียกขานว่า เป็นผู้มีความใจบุญ เป็นคนมีเมตตา และเรียกประเทศไทยว่า สยามเมืองยิ้ม อันเป็นผลจากการได้สัมผัสเกี่ยวข้องกับขัดเกลาผ่านทางพระพุทธศาสนาตลอดมาจนถึงปัจจุบันนั่นเอง

เมื่อชาวพุทธเห็นว่า ภาษาบาลีคือภาษาที่บันทึกและรักษาคำสอนของพระพุทธเจ้าเช่นนี้แล้ว จึงเป็นหน้าที่ของชาวพุทธทุกคนที่จะต้องเรียนรู้ภาษาบาลีให้เข้าใจและนำมาปฏิบัติให้ได้พร้อม ๆ กันนั้น หากผู้ใดมีความสามารถมากเพียงพอก็ต้องทำหน้าที่เผยแพร่บอกสอนภาษาบาลีนี้ให้อุณชนคนรุ่นต่อ ๆ ไปด้วย

ถ้าจะเปรียบเทียบกับร่างกายของคนเราแล้ว ภาษาบาลีก็เปรียบเหมือนเลือดในร่างกายเลือดของพระพุทธศาสนาคือภาษาบาลี ถ้าร่างกายคนเราขาดเลือด เลือดมีปัญหา หรือกระแสเลือดติดเชื้อร้าย ก็ยากที่ร่างกายนี้จะอยู่ได้เป็นปกติ เช่นกัน ถ้าพระพุทธศาสนาขาดภาษาบาลีหรือชาวพุทธไม่รู้ภาษาบาลีดีพอ ก็ยากที่พระพุทธศาสนาจะอยู่ได้ ดังนั้นชาวพุทธทุกคนจึงต้องควรได้เรียนภาษาบาลี เรียนไปตลอดชีวิต เรียนโดยไม่ท้อแท้ ไม่เหนื่อยหน่าย เรียนให้ตรงต่อจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา นี้แหละจึงจะถือว่าเป็นพุทธศาสนทายาทที่ดี เพราะชาวพุทธทุกคนล้วนเป็นพุทธศาสนทายาททั้งนั้น ไม่ใช่ไปจำกัดว่า คนที่บวชเท่านั้นจึงจะเป็นศาสนทายาท ชาวพุทธทุกคนมีหน้าที่และสามารถสืบทอดพระพุทธศาสนาได้ สามารถส่งต่อพระพุทธศาสนาสู่คนรุ่นต่อไปได้ และสามารถศึกษาและเข้าถึงประโยชน์ที่ตนเองพึงได้รับจากพระพุทธศาสนาด้วยการปฏิบัติด้วยตนเองได้ทุกคน